

SUOMALAINEN VALTIO-OPPI SIVULLISEN SILMIN

CHRISTOFFER GRÖNHOLM: *Världsbilden i finländsk statskunskap*. Meddelanden från stiftelsens för Åbo Akademi forskningsinstitut, nr. 58, Åbo 1980.

On nokkela idea tehdä valtio-opin väitöskirja valtio-opin väitöskirjoista. Perehtyessään edeltäjiensä tutkimuksiin tekijä voi tietoisesti tehdä sen, minkä muut ovat tehneet sokeasti ja tätä tietä päästä heitä porrasta korkeammalle. Mutta samalla häntä uhkaa myös vaara riman asettamisesta matalimman edeltäjän mukaan: »kun keran tuokin on hyväksyty, miksi minä enempää rehkin».

Christoffer Grönholmin tammikuussa 1981 Åbo Akademiassa tarkastettu väitöskirja on suomalaisen valtio-opin nykytilassa poikkeuksellinen ja lupauksia herättävä. Ammattikunnan paikoilleen jähmettyneeseen keskusteluun ulkoa »tuotannosta» tuleva lähes tuntematon amatööri voi heittää tuoreita ideoita ja omapäisiä näkökulmia. Toisaalta vakiintunut ammattivaltio-oppinut tietysti epäilee itseoppineita: sivullisen ongelma tieteessä on siinä, että hän helposti ihastuu liiaksi joihinkin ajatuksiinsa, jotka eivät ehkä olekaan niin erikoisia kuin hän luulee. Mutta juuri sivullinen voi todella radikaalisti asettaa kyseenalaiseksi tradition vahvimpia ennakkoluuloja.

Grönholmin työn ansio on tekijän itsenäisessä ja monipuolisessa perehtymisessä

tieteenfilosofiseen keskusteluun erilaisissa intellektuaalisissa traditioissa. Hän lukee jopa *Aristotelesta* alkukielellä — mikä saa kysymään, miksei hän itse tutki klassista poliittista teoriaa vaan suomalaista valtiooppia. Mutta epäilemättä hyvä filosofinen ja aatehistoriallinen »yleissivistys» luo perusteet myös suomalaisen valtio-opin impliittisen maailmankuvan analyysiin ja tulkintaan.

Tutkimuksen perusideana on aristotelisen ja galileilaisen tieteenkäsitteen vastakainasettelu. Tekijä ei kuitenkaan kovin syvälle näe jaottelun ongelmallisuutta, vaan käsittelee sitä ikään kuin tunnettuna selviönä. Hän myöntää kyllä jaon olevan peräisin 1900-luvun alusta, mutta ei lainkaan rekonstruoi sen syntyperusteita ja -kontekstia, vaan ymmärtää sen varsin käsitteelliseen tapaan »itse todellisuudesta» peräisin olevaksi. Poliittikan tutkijalta odotaisi erottelun keksimisen ja käytön tarkoitushakuisuuden analyysia suhteessa filosofisiin ja tieteellisiin vastustajiin.

Epäilemättä Grönholmin käyttämä erottelu viittaa syvälliseen ja tärkeään ajatus-traditioiden konfliktiin modernissa tieteessä ja filosofiassa. Mutta miksi juuri galileilaisuus-aristotelismi on parempi kuin viivahteeltaan erilaiset jaot, kuten analyyttisen ja synteettisen, positivistisen ja anti-positivistisen, empiristisen ja rationalistisen, objektivistisen ja antiobjektivistisen tai anglosaksisen ja mannermaisen filosofian ja tieteenkäsitteen vastakohtaisuudet? Kullekin näistä hieman erilaiset kysymykset ovat tärkeitä ja kunkin valossa suomalaisen valtio-opin rintamalinjat kulkevat ainakin jonkin verran eri paikoissa.

Kun Grönholm ei suhteuta aristotelisimi-galileilaisuus -jakoan näihin muihin vastakohtapareihin, tutkimus saa hieman karkean ja jäsentymättömän sävyn. Aristoteleesta itsestään lähtemällä rekonstruoitu kuva aristotelismista on paljon ahtaampi kuin tekijän luettelo aristotelismin tunnusmerkeistä (s. 54—55), joka pikemminkin kuvastaa modernin tieteenfilosofisen keskustelun vastakohtaisuuksia. Esimerkiksi omia tieteenfilosofisia katsomuksiani ei millään voi pitää ahtaassa mielessä aristotelisina, mutta Grönholmin luettelon kar-

keisiin tunnusmerkkeihin ne kyllä paljolti sopivat.

Tekijä tulkitsee monissa kohdin aristotelismin ja galileilaisuuden eräänlaisiksi filosofisiksi puolueiksi, joiden välillä tutkijan on valittava ja joiden ulkopuolelle hän ei pääse. Kuitenkin hän myöntää esimerkiksi *Kantin* filosofian »sijoittelun» problemattiseksi (s. 50). Kun Kantilla eri kiertoitien kautta (*Allgemeine Staatslehre*, *Weber*, *Popper* jne.) on kuitenkin ollut ilmeinen merkityksensä suomalaisen valtio-opin filosofisena taustahahmona, olisi tekijältä odottanut myös diskussiota jaottelun sopivuudesta juuri hänen tutkimuskohteensa erikoisuuteen tulkitsemiseen.

Filosofiseen puoluejakoon liittyy myös teoksen tutkimusstrateginen perusheikkous, pyrkimys »sijoittaa» kaikki valtio-opin väitöskirjat ismidikotomiaan, tosin siten että tekijä myöntää eräiden tutkimusten sijoittamisen ylivoimaisen vaikeaksi. Heuristiselta kannalta järkevämpää olisi ollut käsittää aristotelismi ja galileilaisuus puhtaiksi ideaalityypeiksi, joilla ei voikaan olla »sataprosenttisia» edustajia suomalaisessa valtio-opissa. Tällöin kunkin tutkimuksen yhteydessä olisi voitu tarkemmin analysoida sitä tapaa ja niitä perusteita, joilla tutkimus poikkeaa kummastakin ideaalityypistä. Näin tehtäessä olisi voitu paremmin arvostaa tutkijan pyrkimystä murtautua ulos valmiista kaavoista, eritellä valtio-opin tutkimuskohteen sekä kunkin tutkijan teeman merkitystä maailmankuvavälinoille jne. Itse ideaalityypit olisi tällöin myös voitu esittää puhtaampina ja täsmällisempinä kokonaisuuksina, jotka ovat periaatteessa riippumattomia reaalisista filosofisista traditioista.

Teoksen tutkimusstrateginen heikkous on ilmeisessä yhteydessä tiettyyn mekaaniseen tutkimuskohteen spesifioinnissa ja aineiston käyttötavassa: jokainen tutkimus on analysoitu sen filosofisen reflektion tasosta ja tasottomuudesta riippumatta saman kaavan mukaan »tasapaksusti». Tutkimusta olisi ratkaisevasti kohentanut selektiivisempi ote, jossa galileilaisen normaalitieteen »riivitutkimukset» olisi voinut kuitata nykyistään vähemmällä, kun taas omintakeisempien väitöskirjojen tulkintaan olisi jäänyt enemmän tilaa. Ilmeisesti tekijällä olisi ol-

lut täydet edellytykset tähän, mutta hän ei ole kyennyt tai uskaltanut vapautua sovinnaisesta tutkimuskentästä vaan murehtii jopa »reliabiliteetista». Tämän vuoksi koko teosta leimaa opinnäytetöiden tavallisin heikkous, tyytyminen paljolti aineiston luokitteluun sen sijaan että luokitellusta aineistosta tehtäisiin itsenäisiä tulkintoja ja päätelmiä.

Myös tekijän tapa tehdä päätelmiä tutkittavan väitöskirjan maailmankuvasta on hieman kaavamainen. Erityisesti ontologian sitominen tutkimuksen teemaan ja tietoteorian sen tarkoitukseen tuntuu epäilyttävältä: etenkin silloin kun maailmankuvaa ei tutkimuksessa ole tietoisesti reflektoitu, sitä koskevat sitoumukset tulevat usein tekstissä esiin ikään kuin ohimennen, viitteinä näennäisiin selviöihin.

Kaiken tämän nojalla on ymmärrettävää, että Grönholmin päättely yksityistapauksissa jää usein köykäiseksi ja ilmaan leijuvaksi. Suoranaisista virheistä otettakoon pari esimerkkiä. Tekijä näkee *Markku Laakson* väitöskirjan painopisteeksi invarianssien etsimisen (s. 159). Tämä ei kuitenkaan ota huomioon että »invarianssit» ovat Laaksolle normatiivisia, formaalisia suhteita, eivät reaali maailman »luonnonlakeja» kuten esimerkiksi yrityksissä löytää »äänestyskäyttäytymisen lainalaisuuksia». Vielä harhaisempi on päätelmä, jonka mukaan luokkatietoisuus-käsitteen käyttö *Pertti Laulajaisen* tutkimuksessa osoittaa, että sen metodologinen sovellutus on »marxistisk-leninistisk» (s. 194—195).

Vaikka tutkimus sisältää yksityiskohdissaan monia sekä kiinnostavia että kyseenalaisia huomioita suomalaisen valtio-opin historiasta, se ei ole varsinaista tieteenhistoriaa. Lähestymistavan epähistoriallisuus on eräissä tapauksissa johtanut yksioikoisiin tulkintoihin. *Yrjö Ruudun* tiedekonseption intellektuaaliset juuret ovat tunnetusti lähinnä luonnontieteellis-reduktionistisessa perinteessä, etenkin *Wilhelm Ostwaldin* energetikassa ja *Gustav Ratzenhoferin* soiaalidarwinistisessä sosiologiassa. Vaikka Ruutu monissa kohdin edukseen irrottautuikin esikuviansa reduktionismista, on vähintään outoa kutsua hänen »Kansakuntaansa» aristoteliseksi tai hegeliläiseksi.

Tieteenhistoriallisesti huomionarvoista on, että Grönholmin mukaan ensimmäiset »galileilaiset» väitöskirjat ovat v. 1956 julkaistut *Onni Rantalan* ja *Jaakko Nousiaisen* tutkimukset. Tekijä on — jos nimityksistä ei välitetä — epäilemättä oikeassa korostaessaan sitä kuulua, joka erottaa myös *Jussi Teljon* väitöskirjan (ja muutkin hänen monografiansa) hänen ohjelmajulistuksistaan ja näitä noudattaneiden hänen oppilaidensa tutkimuksista.

Hieman ihmetyttää se, ettei tekijä lainkaan käsittele »poliittisen todellisuuden» erikoisluonteen merkitystä valtio-opillisten tutkimusten yleisille maailmankuvavalmi-noille. Toisaalta hänen työstään käy ilmi, kuinka tutkimuksen aihe- ja aineistovalinnoilla on jo melkoinen ennakkopäätöksen luonne suhteessa tutkimuksen maailmankuvaan, jokseenkin riippumatta esimerkiksi aikakauden muotivirtauksista (jotka tosin voivat kuvastua juuri aihe- ja materiaalivalinnoissa). Ennen muuta käy ilmi että aatehistorialliset ja yleensä tekstejä tulkitsevat tutkimukset jäävät tavattoman pinnallisiksi, elleivät ne pyri dialogiin tutkimuskohteensa kanssa tai yleensä käytä »hermeneuttisia» tutkimusstrategioita. Tekijä on lukenut, lähtökohdistaan käsin ilmaisen oikeutetusti, lähes kaikki tämän-tyyppiset tutkimukset »aristotelisiksi», ja ilmeisesti näin olisi voitu tehdä — ohjelmajulistuksesta riippumatta — myös *Olavi Borgin* väitöskirjalle, jonka antoisimmat osat ovat puolueohjelmien historiallinen analyysi sekä systemaattisessa osassa luokituskaavan ylittävät substantiaaliset päätelmät.

Tutkimuksen käytännön toteutuksessa häiritsee etenkin se lähdekriittinen seikka, että tekijä keskeisissäkin kohdissa tekee päätelmiä klassikoiden suhteesta aristotelisiin ja galileilaisuuteen oppikirjamaisten filosofian ja aatehistorian yleisesitysten perusteella, sen sijaan että käyttäisi klassikoiden omia tekstejä sekä tulkintamonografioita näitä täydentämään. Tämä antaa harrastelijamaisuuden vaikutelman ja lienee ollut omiaan ylläpitämään tekijän uskoa karkean ismiluokituksensa reaalisuuteen. Tekijä ei myöskään ole käyttänyt kielitaitoaan täysin hyväksi vaan siteeraa esimerkiksi *Hegeliä* englanninnoksesta, vaikei-

ole lainkaan selvää, miten Hegelin kieli yleensä »kääntyy» vieraille kielille.

Grönholmin johtopäätökset korostavat eri traditioiden kohtelun suhteellista tasapuolisuutta suomalaisessa valtio-opissa (s. 235—239). Kuitenkin »galileilaisen» tieteenperinteen hegemonian kahlitseva merkitys ilmenee hänen oman väitöskirjansa luonteessa: siinä näkyvät sekä sivullisen että dissidentin vaikeudet tutkimuksenteossa. Oikeustieteessä on väitöskirjan hyväksymisen ehdoksi jo alettu vaatia itsenäistä tieteenfilosofista reflektiota (vrt. *Hannu Tapani Klami*, »Standardiväitöskirja ja väitöskirjastandardi», *Oikeus* 1/1980). Toivottavasti Grönholmin tutkimus tulee sen verran tunnetuksi, ettei valtio-opissakaan enää tästedes hyväksytä mitä tahansa sokeasti metodioppaiden sääntöjä seuraavia tutkimuksia.

Ymmärtääkseni tehokkain keino »galileilaisen» normaalitieteen hegemoniaa vastaan on, että vastakkainen tutkimusperinne on todella korkeatasoista eikä pelkkiä rohkeita yrityksiä palkita. Kun Christoffer Grönholmin väitöskirjaan sisältyy lupaavia aineksia tärkeän ja vaikean ongelman tutkimiseksi ja kun tekijällä ilmeisesti olisi enemmänkin sanottavaa suomalaisesta valtio-opista kun mitä hän on saanut pannuksi paperille, on vahinko että tutkimus on päästetty julkisuuteen nykyisessä luonnosmaisessa asussaan. Itse olisin esitarkastajana vaatinut työn syventämistä ainakin »yhden pykälän» verran mutta tietysti mm. väitöskirjan sosiaalipoliittista merkitystä tekijälle korostettaessa asiasta voi perustellustikin olla toista mieltä.

Kari Palonen